11. Рассуждай Л.М. Управління капіталізацією вугледобувних підприємств на основі модернізації виробництва / Управління соціально-економічними системами: монографія / Л.М. Рассуждай, Ю.З. Драчук, Е.Я. Рассуждай / [Л.І. Антошкіна, А.Л. Баланда, В.А. Вісящев та ін.]; за ред. Л.І. Антошкіної, Н.В. Ушенко. – Донецьк: Юго-Восток, 2013. – 268-274 с.

12. Рассуждай Е.Я. Підвищення конкурентоспроможності вугледобувних підприємств на основі оцінки їх капіталізації / Е.Я. Рассуждай, О.С. Шестакова // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2013. – №4. – С. 38-41.

13. Горощенко В.В. Методика визначення інвестиційно-інноваційної привабливості вуглевидобувного підприємства / В.В. Горощенко // Вугілля України. – 2011. – № 1. – С.27-30.

14. Горощенко В.В. Інноваційна модернізація – важіль розвитку вітчизняної промисловості / В.В. Горощенко // Матеріали всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю «Сучасні тенденції економічного та соціального розвитку: держава, регіон, підприємство» (м. Луганськ, 19 лютого 2014 р.). – Луганськ: Русь, 2014. – С. 170-171.

Надійшла до редакції 25.11.2014 р.

О.М. Следь, к.е.н.

ВИКОРИСТАННЯ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЗДІЙСНЕННЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ ТА ОНОВЛЕННЯ ВИРОБНИЦТВА

Недостатні темпи інноваційного розвитку економіки України значною мірою обумовлені зниженням питомої ваги машинобудування в сукупній структурі промисловості держави і незадовільним рівнем конкурентоспроможності продукції внаслідок швидкого старіння техніко-технологічної бази виробництва підприємств галузі. Темпи й обсяги оновлення основ-

© О.М. Следь, 2014

ного капіталу підприємств машинобудівного комплексу є вкрай низькими при одночасному високому рівні зносу виробничого обладнання, який складає більше 50% балансової вартості. Однією з головних причин недостатнього оновлення техніко-технологічної бази виробництва є нераціональне управління процесами формування і використання основного капіталу, обмеженість фінансових ресурсів, недосконаліть державного стимулювання та регулювання інноваційного розвитку промисловості.

Актуальним питанням теорії та практики управління технічним оновленням виробництва, державного регулювання технічного розвитку промислових підприємств присвячено дослідження вітчизняних і зарубіжних учених. Науково-теоретичні та методологічні аспекти відтворення основного капіталу, обґрунтування форм, методів і способів його відшкодування розглянуто у працях В. Александрової, Ю. Бажала, Д. Львової, О. Пасхавера, О. Цигічка. Значний внесок у дослідження економічних проблем інноваційного розвитку підприємств та процесів інвестиційного забезпечення технічного оновлення виробництва зробили вчені О. Амоша, В. Захарченко, М. Іванов, М. Крупка, О. Пампура. Завдяки розробкам цих авторів створено вагоме науково-методичне підґрунтя з проблем управління оновленням матеріально-технічної бази виробничих підприємств.

Разом з тим існуючі наукові підходи та економічні методи управління технічним оновленням виробництва не враховують сучасних умов господарювання, які полягають у суттєвому підвищенні ринкових вимог до продукції внаслідок необхідності прискорення темпів інноваційного розвитку, а також процесів економічної інтеграції і глобалізації, які відбуваються в сучасному світі. При цьому результати здійснення технічного оновлення виробництва викликають зміни практично в усіх сферах діяльності підприємства і держави, що обумовлює складність оцінки його ефективності й результативності. Усе вищезазначене обґрунтовує потребу в подаль-

шому дослідженні проблем управління технічним оновленням виробництва й оцінки ефективності його здійснення на підприємствах.

Можливості технічного оновлення виробництва необхідно розглядати у взаємозв'язку з процесами формування і використання прибутку підприємства. Формування прибутку передбачає обґрунтування цільової потреби в прибутку в обсягах, необхідних для ефективного забезпечення розвитку підприємства, прогнозування можливостей отримання прибутку за окремими видами діяльності; формування цільових критеріїв норми прибутку по підприємству і забезпечення їх досягнення.

Метою статті є наукове обґрунтування доцільної та раціональної структури використання чистого прибутку підприємства в умовах необхідності здійснення технічного оновлення виробництва.

Розподіл прибутку є процесом формування й обґрунтування напрямів його подальшого використання відповідно до цілей і завдань розвитку підприємства. У процесі розподілу прибутку підприємства передбачається своєчасна сплата податків і формування фінансових ресурсів, утворених за рахунок прибутку, для розвитку окремих видів діяльності або використання за окремими напрямами. Під час розподілу чистого прибутку підприємства необхідне формування системи пропорцій розподілу прибутку на частину, що капіталізується, і частину, що споживається [1, с. 627]. Частина прибутку, що споживається, являє собою кошти, які спрямовуються на виплату дивідендів, матеріальне стимулювання персоналу і соціальний розвиток підприємства. Частина прибутку, що капіталізується, включає кошти, які спрямовуються на виробничий розвиток, формування резервного фонду, а також інші форми капіталізації прибутку. Досліджуючи прибуток як інструмент фінансового зростання підприємства, А. Бабо визначив частину прибутку, що капіталізується, як «чисте самофінансування» і вка-

зав на існування щільного взаємозв'язку між часткою самофінансування й інвестуванням в основний капітал [2, с. 107].

Існує безліч факторів, що впливають на пропорції розподілу чистого прибутку, ступінь інтенсивності прояву яких також різноманітний. Деякі фактори визначають передумови до зростання частини прибутку, що споживається, інші обумовлюють необхідність збільшення частини, що капіталізується. Здійснення технічного оновлення виробництва формує потребу у збільшенні частини чистого прибутку, що капіталізується, а саме питомої ваги коштів, що спрямовуються на розвиток виробництва. При цьому необхідно забезпечити одночасне збільшення прибутку за всіма напрямами або, принаймні, не допустити зменшення частини прибутку, що споживається.

З метою виявлення закономірностей формування структури розподілення чистого прибутку підприємства за напрямами використання було досліджено фінансові результати діяльності ВАТ «Рутченківський завод «Гірмаш». Використання чистого прибутку на підприємстві здійснюється за напрямами згідно із структурою розподілення прибутку (табл. 1).

Таблиця 1

Структура використання чистого прибутку ВАТ «Рутченківський завод «Гірмаш», %

Напрями використання	Структура розподілення чистого прибутку		
	фактична	економічно доцільна	в умовах динамічної моделі оподаткування
Чистий прибуток, у тому числі:	100	100	100
резервний фонд	7	5	3,5
розвиток виробництва	46	47	54
соціальний розвиток	15	21,5	20
матеріальне заохочення	7,5	11	10
виплата дивідендів	23	15	12
інші	1,5	0,5	0,5

Аналіз свідчить, що значна питома вага сукупного обсягу чистого прибутку спрямовується на виплату дивідендів і складає 23% у структурі його використання. Суттєва частка чистого прибутку надходить до резервного фонду і використовується за іншими напрямами, наприклад з метою поповнення оборотних коштів. При цьому частка коштів, що спрямовуються на матеріальне заохочення та соціальний розвиток, є недостатньою і складає 7,5 і 15% відповідно. Таке співвідношення в рамках розподілення чистого прибутку не забезпечує бажаного розвитку соціальної сфери підприємства і поповнення фонду матеріального заохочення, недостатньо стимулює розвиток виробництва при одночасному використанні значної частки прибутку як виплат за дивідендами і не може бути розглянуте як раціональна структура використання прибутку в умовах необхідності технічного оновлення виробництва.

Досвід господарської діяльності провідних українських підприємств машинобудування свідчить про те, що при раціональній структурі розподілу прибутку питома вага коштів, що спрямовуються на соціальний розвиток, має складати не менше ніж 20%. Підвищення якості та рівня конкурентоспроможності знову освоєної складної машинобудівної продукції залежить не тільки від можливостей упровадження прогресивної техніки і технології, але також визначається кваліфікацією, досвідом і знаннями працівників, фахівців і керівників, їх ставленням до роботи та загальною культурою виробництва, що припускає застосування системи матеріального стимулювання [3, с. 298].

Упровадження й ефективне використання системи матеріального стимулювання освоєння нової техніки і нової продукції є невід'ємною умовою підвищення якості та збільшення обсягів її виробництва. Системи матеріального заохочення і стимулювання праці, визнання трудових заслуг повинні бути гнучкими і мати достатній мотиваційний ефект для формування у працівників цільової настанови на підвищення якості продукції, скорочення витрат виробництва і розвиток їх зацікавленості в розробці й освоєнні нової техніки. Відповідно до

цих вимог питома вага коштів, що спрямовуються на матеріальне заохочення, у структурі використання чистого прибутку, за оцінками провідних фахівців, має складати більше ніж 10% [62, с.299].

В умовах необхідності здійснення технічного оновлення виробництва підприємство має здійснювати дивідендну політику за залишковим принципом. Це означає, що в процесі розподілу чистого прибутку пріоритетним завданням є формування фонду розвитку виробництва, потім – фондів матеріального стимулювання і соціального розвитку і в останню чергу визначається обсяг коштів, які спрямовуються на виплату дивідендів. При цьому дивідендна політика має ґрунтуватися на визначенні необхідної та раціональної пропорційності між поточним споживанням прибутку власниками і її майбутнім зростанням, що максимізує ринкову вартість підприємства і забезпечує його стратегічний розвиток [4, с. 637]. Відмова з боку власників від дивідендів в умовах необхідності здійснення технічного оновлення виробництва відбиває їх прагнення до одержання додаткового доходу, що стає можливим у результаті приросту капіталу в майбутньому. Так, у США є відомими ситуації, коли великі акціонери вимагали скасування виплати дивідендів і перерахування чистого прибутку в повному обсязі у фонд розвитку виробництва або резервний фонд [5, с. 134]. Тому для власників акцій перспективний приріст вартості їх капіталу найчастіше має більше значення, ніж швидке одержання дивідендів.

При використанні динамічної моделі оподаткування структура розподілу чистого прибутку підприємства має бути трансформована відповідним чином.

Застосування динамічної моделі оподаткування прибутку підприємства можливе тільки за умови дотримання вимоги, згідно з якою приріст чистого прибутку, отриманий за рахунок зниження ставки оподаткування, буде спрямований винятково на цілі технічного оновлення виробництва. Таким чином, питома вага прибутку, який використано з метою розвитку виробництва, зростатиме в міру освоєння нової техніки. При

цьому відповідним чином зміниться питома вага інших напрямів використання прибутку. Одночасно обсяг коштів, що спрямовуються на соціальний розвиток, матеріальне заохочення, а також у резервний фонд, підвищуватиметься внаслідок зростання прибутку підприємства, що підлягає оподаткуванню. Прибуток підприємства, у свою чергу, збільшуватиметься внаслідок зростання обсягів реалізації і скорочення витрат виробництва, обумовлених упровадженням та освоєнням нових виробничих технологій.

В умовах динамічної моделі оподаткування після сплати податку на прибуток, визначеного за ставкою оподаткування відповідно до запропонованої шкали згідно з рівнем використання виробничої потужності й досягнутих темпів зростання прибутку, необхідно здійснити розподіл чистого прибутку за зазначеними напрямами. При цьому обов'язковим є дотримання головної умови реалізації даної моделі – використання отриманого приросту чистого прибутку виключно з метою реалізації технічного оновлення виробництва. Одночасно основна частина чистого прибутку має бути розподілена за всіма напрямами відповідно до рекомендованої структури її використання. Для цього необхідно визначити розмір чистого прибутку за базисною ставкою оподаткування і розподілити його за відповідними напрямами. Надалі приріст прибутку, отриманий за рахунок зниження динамічної ставки оподаткування, спрямовується за статтею «розвиток виробництва». Основний розподіл чистого прибутку за напрямами в умовах застосування динамічної моделі оподаткування здійснюється за формулою

$$R_j = \frac{r_j \cdot Пч_0}{100}, \qquad (1)$$

де R_j – сума коштів, що спрямовуються на j-й елемент структури використання чистого прибутку;

r_j – питома вага j-го елемента в рекомендованій структурі використання чистого прибутку;

$Пч_0$ – чистий прибуток, розрахований за базовою ставкою оподаткування (25%).

Визначення обсягу коштів, що спрямовуються на розвиток виробництва, в умовах використання динамічної моделі оподаткування з метою реалізації технічного оновлення виробництва здійснюється за формулою

$$R_{рп} = \frac{r_{рп} \cdot Пч_0}{100} + (П_d - Пч_0) \qquad (2)$$

де $R_{рп}$ – сума коштів, що використовуються з чистого прибутку на розвиток виробництва;

$r_{рп}$ – питома вага статті «розвиток виробництва» у рекомендованій структурі використання чистого прибутку;

$Пч_d$ – чистий прибуток, розрахований за динамічною ставкою оподаткування відповідно до досягнутих рівня використання виробничої потужності та темпу приросту прибутку підприємства, що підлягає оподаткуванню.

Застосування рекомендованого методу розподілу чистого прибутку сприятиме поетапному збільшенню питомої ваги коштів, що спрямовуються на розвиток виробництва. При цьому зменшення питомої ваги інших елементів структури використання чистого прибутку не буде супроводжуватися зниженням абсолютного обсягу фінансових надходжень унаслідок збільшення темпів зростання прибутку, що підлягає оподаткуванню, і зменшенням податкової ставки в рамках динамічної моделі оподаткування.

Варіанти використання чистого прибутку ВАТ «Рутченківський завод «Гірмаш» при різних структурах його розподілення та умов оподаткування відображено на рисунку. Показники використання чистого прибутку розглянуто для умов технічного оновлення виробництва машинобудівного підприємства, коли рівень використання виробничих потужностей складає 65%, а темп приросту прибутку, що підлягає оподаткуванню, – 50%. Динаміку структури використання чистого прибутку досліджено для таких варіантів:

Тис. грн

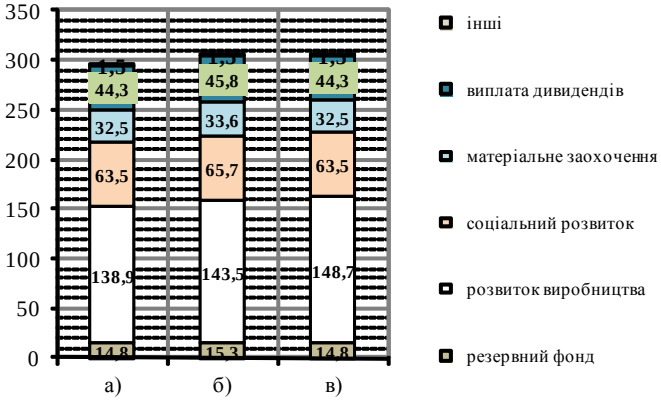

Структура використання прибутку

Рисунок. Показники використання чистого прибутку підприємства при різних варіантах його розподілення та умовах оподаткування

а) оподаткування прибутку за базовою ставкою (25%) і розподілення згідно з економічно доцільною структурою використання чистого прибутку;

б) оподаткування прибутку за динамічною ставкою відповідно до досягнутих темпів приросту прибутку та рівня використання виробничої потужності (22,5%) і розподілення згідно з економічно доцільною структурою використання чистого прибутку;

в) оподаткування прибутку за динамічною ставкою (22,5%) і розподілення згідно із запропонованою методикою використання чистого прибутку з метою реалізації технічного оновлення виробництва.

Використання чистого прибутку, отриманого за умов оподаткування за динамічною ставкою, пропорційно економічно доцільній структурі забезпечує рівномірне зростання фінансування за всіма цільовими напрямами, проте не відповідає

основній умові запропонованого механізму оподаткування – стимулювання технічного оновлення виробництва. Одночасно використання рекомендованої методики розподілення чистого прибутку в умовах динамічного оподаткування з метою реалізації технічного оновлення виробництва дозволяє використовувати ресурси більш доцільно, спрямовуючи кошти, отримані за рахунок зменшення податкової ставки, на технікотехнологічний розвиток виробництва. За даною методикою структура використання чистого прибутку трансформується таким чином, що збільшення питомої ваги і, відповідно, обсягу коштів, спожитих з метою розвитку виробництва, не зменшує надходжень за іншими статтями відносно рівня оподаткування за базовою ставкою. При цьому збільшення темпів приросту прибутку, що підлягає оподаткуванню, забезпечує подальше зростання питомої ваги коштів, які спрямовуються на розвиток виробництва, при одночасному збільшенні обсягів фінансування всіх напрямів використання чистого прибутку підприємства (табл. 2).

Таблиця 2

Показники розподілення чистого прибутку в умовах динамічного оподаткування (рівень використання виробничої потужності 65%)

Показники	Темп приросту прибутку, що підлягає оподаткуванню		
	10%	50%	100%
Прибуток, що підлягає оподаткуванню, тис. грн	289	394	525
Ставка оподаткування, %	24,5	22,5	20
Чистий прибуток, тис. грн, у тому числі:	218,2	305,4	420
резервний фонд	10,8	14,8	19,7
розвиток виробництва	103,3	148,7	211,3
соціальний розвиток	46,6	63,5	84,7
матеріальне заохочення	23,8	32,5	43,3
виплата дивідендів	32,5	44,3	59,1
інші	1,1	1,5	2,0

Досліджуючи економічні основи розподілу прибутку в умовах ринкової економіки, В. Юров підкреслював важливу роль прибутку в системі економічних інтересів і стимулів [5, с. 89-91]. Стимулююча функція прибутку виявляється під час його розподілу, що визначає її роль в економічному розвитку як на макро-, так і на мікрорівні. При цьому сила стимулів залежить не тільки від розміру прибутку, але і від політики підприємства у сфері його розподілу. В умовах рекомендованої моделі оподаткування та методу розподілення чистого прибутку відбувається стимулювання технічного оновлення виробництва, що спонукає суб'єктів господарювання використовувати виробничі потужності більш повно й ефективно, що може бути досягнуто за рахунок упровадження нової техніки, технології, пожвавлення інноваційно-інвестиційної активності. Нарощування прибутку за рахунок зменшення витрат, підвищення продуктивності техніко-технологічної бази виробництва, активізації інноваційної діяльності, завантаження і повне використання виробничих потужностей формують умови для більш пільгового оподаткування, що дозволяє отримувати ще більший обсяг прибутку.

Висновки. Таким чином, відбувається замкнутий цикл: зростання прибутку та збільшення рівня використання виробничої потужності сприяють зменшенню ставки оподаткування, що, у свою чергу, дозволяє отримувати ще більш суттєве зростання прибутку і досягати більш повного завантаження виробничих потужностей.

Приріст чистого прибутку, отриманий підприємством в умовах динамічного оподаткування, має бути використаний виключно з метою технічного оновлення виробництва. Кошти, накопичені у фонді розвитку виробництва, мають бути спрямовані на придбання нового більш прогресивного і високотехнологічного обладнання, здатного здійснювати виробництво інноваційної продукції. Якщо діюче на підприємстві обладнання характеризується високим рівнем фізичного і морального зносу, то необхідно, перш за все, забезпечити вибуття таких основних засобів з експлуатації і зняття їх з обліку. Одночасно частка коштів цільового фінансування може спрямовуватися на ліквідацію застарілого обладнання.

Література

1. Бланк И.А. Управление прибылью / И.А. Бланк.– К.: Ника-Центр, Эльга, 2002. – 752 с.
2. Бабо А. Прибыль / А. Бабо. – М.: Прогресс-Универс, 1993. – 175 с.
3. Циглевич В.Н. Корпоративный менеджмент в условиях нестабильного рынка / В.Н. Циглевич. – М.: Экзамен, 2003. – 318 с.
4. Найт Ф.Х. Риск, неопределенность, прибыль / Ф.Х. Найт. – М.: Дело, 2003. – 359 с.
5. Юров В.Ф. Прибыль в рыночной экономике: вопросы теории и практики / В.Ф. Юров. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 141 с.

Надійшла до редакції 08.12.2014 р.

М.А. Солод, к.е.н.

ПІДВИЩЕННЯ КАПІТАЛІЗАЦІЇ ТА РОЗВИТОК ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ НА ОСНОВІ АДАПТАЦІЙНОГО ПІДХОДУ[1]

Складні трансформаційні процеси, що відбуваються сьогодні в світогосподарській системі в цілому й у кожній окремій країні, призводять до високої нестабільності макросередовища діяльності промислових підприємств, а посилення конкурентної протидії з боку інших суб'єктів господарювання – їх мікросередовища. Така ситуація потребує від підприємств створення механізмів, спрямованих на пристосування до мінливого зовнішнього оточення з метою недопущення зниження

[1] Дослідження виконано в рамках НДР ІЕП НАН України «Методи розвитку та забезпечення капіталізації промислових підприємств в умовах інституціональних змін» (2012-2015 рр., номер держреєстрації 0112U006882).

© М.А. Солод, 2014